

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Л.Б. Рябушка, к.е.н., доцент

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми

Міжбюджетні відносини є важливою складовою бюджетного процесу, що впливає на організацію фінансових відносин між центральними та місцевими органами влади, дієвим чинником економічного та політичного розвитку держави та її регіонів. Ефективність відносин між ланками бюджетної системи полягає в сприянні соціально-економічного розвитку територій та зростанні добробуту населення. Проте незважаючи на тривалий процес розвитку та реформування системи міжбюджетних відносин на сьогоднішній день в Україні існують проблеми, які мають системний характер і потребують врегулювання. Серед факторів сталого розвитку системи міжбюджетних відносин держави небезпечними залишаються регіональні диспропорції, наростання поляризації між регіонами за рівнями соціального розвитку і потужністю економічного потенціалу, незацікавленість місцевої влади у нарощуванні дохідної бази своїх регіонів, регіональний сепаратизм, неможливість фінансування економіки регіону або її пріоритетних секторів, диспропорції співвідношення обсягів першого і другого кошика доходів місцевих бюджетів, недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів. Особливістю міжбюджетних відносин в Україні є «заполітизованість» цього процесу і, як наслідок, присутня велика частка «тіньової економіки», що призводить до функціонування неефективної системи розподілу бюджетних коштів. Недоступність сприйняття формули розподілу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, її складність, незрозумілість для виконавців нівелюють основні принципи бюджетної системи і, врешті-решт, мета в частині уникнення перекосів при прогнозуванні показників не досягається. Відсутність впровадження концептуальних засад політики міжбюджетних відносин призводить до застосування неефективних механізмів підтримки державою депресивних територій, місцевого та регіонального розвитку в цілому. Аналіз та оцінка сучасного стану системи міжбюджетних відносин на прикладі бюджету Сумської області підтверджують вказані проблеми. Так, для забезпечення формування дохідної частини Сумського обласного бюджету трансферти мають велике значення. Протягом останніх п'яти років трансферти були основним джерелом формування доходів бюджету, середня частка міжбюджетних трансфертів в структурі доходів складала 71,35%. Незважаючи на те, що впродовж 2006 – 2010 рр. спостерігалась стійка тенденція до зростання доходів загального фонду бюджету з 547370,0 тис. грн. в 2006 р. до 1078371,2 тис. грн. в 2010 р. або на 97,01%, офіційні трансферти зросли на 85,21%. Динаміка надходжень доходів, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів зображена на рис. 1.

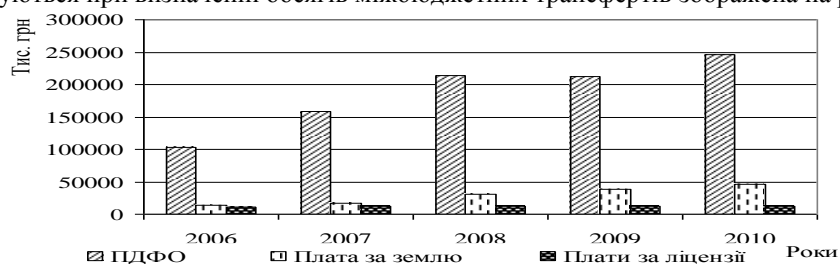

Рисунок 1 – Динаміка надходжень до бюджету Сумської області, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів протягом 2006 – 2010 рр.

Аналізуючи структуру вказаних доходів, необхідно відмітити що найбільшу питому вагу має податок з доходів фізичних осіб, який займає в середньому 82 % в загальній сумі доходів, плата за землю в середньому складає 10% в загальній сумі доходів, а плата за ліцензії за аналізований період зменшує свою частку, з 7% у 2006 році до 3% у 2010 році. Найбільшу частку в доходах загального фонду займають субвенції в межах 50%, дотації складають в середньому 30%, податкові надходження складають близько 20% доходів. Впродовж аналізованого періоду, до бюджету надходили трансферти для обласного бюджету та для розподілу між місцевими бюджетами області. Виконання фактичних показників офіційних трансфертів обласному відбулося лише в 2009 році, а в інших роках - недовиконання планових показників в межах 97,22 – 99,81%. При цьому, виконання дотацій відбувалось в повному обсязі, субвенції 100% виконувались лише 2006 та 2009 року. Протягом всього періоду спостерігалось недовиконання фактичних показників офіційних трансфертів для розподілу між місцевими бюджетами. Дотації виконувались в повному обсязі, недовиконання планових показників субвенцій, особливо в 2010 році - 89,93%. Динаміка надходження трансфертів до Сумського обласного бюджету представлена в табл.2.

Таблиця 1 - Трансферти, отримані Сумським обласним бюджетом за період 2006-2010 рр.

Найменування	Сума за рік, тис. грн.				
	2006	2007	2008	2009	2010
Дотації	148350	175660	231260	310020	306310
Субвенції	347260	513810	591860	585900	817200

В структурі офіційних трансфертів найбільшу питому вагу 73,52% займають субвенції, отримані з державного бюджету на виплату допомоги соціально незахищеним категоріям громадян, зокрема, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, та дітей-сиріт. На субвенції, спрямовані на надання пілг та житлових субсидій припадає 30%. Слід також відзначити, що протягом

аналізованого періоду спостерігалось недовиконання плану за отриманням субвенцій. Отримані дотації складають 26,48% обсягу міжбюджетних трансфертів. На дотації вирівнювання припадає 77,95%. Обсяг трансфертів з державного бюджету до загального фонду бюджету Сумської області представлений на рис 2.

Рисунок 2 – Надходження трансфертів з державного бюджету до загального фонду бюджету Сумської області в 2006 – 2010 рр.

В структурі доходів загального фонду обласного бюджету дотації вирівнювання займають 35 – 45 % доходів, що підтверджує залежність доходної частини Сумського обласного бюджету від трансфертів. Проте основним джерелом надходження є субвенції, обсяг яких протягом аналізованого періоду зростає, за винятком 2009 року, внаслідок фінансової кризи - асигнування субвенцій зменшилось на 31099,80 тис. грн. в порівнянні з попереднім роком. Трансферти спеціального фонду формувались виключно за рахунок субвенцій. За аналізований період субвенції спеціального фонду зростали починаючи з 2008 року, найбільшого значення вони досягли в 2010 році – 175960,6 тис. грн. Найменше надходження субвенції мало місце в 2007 році – 40060,5 тис. грн. Проте 100% виконання запланованих показників надходження субвенцій не відбувалось. В середньому недовиконання плану за отриманням субвенцій склало понад 86,13%. Аналіз розподілу трансфертів між районами Сумської області за аналізований період вказує на те, що трансферти направлені на фінансування розриву між витратами та доходами. Порівнюючи розподіл трансфертів в 2006 та 2010 роках, треба відмітити, що видаткова частина місцевих бюджетів майже повністю покривається за рахунок трансфертів, винятком є місто Суми, Ромни, Конотоп, Охтирка і Шостка. Бюджет міста Суми несе велике видаткове навантаження. Протягом 2006 – 2009 рр. спостерігалась позитивна тенденція до випереджуючого зростання власних та закріплених доходів порівняно з офіційними трансфертами. Починаючи з 2010 року навпаки трансферти зростають швидше за власні та закріплені доходи, що свідчить про посилення фінансової залежності місцевого бюджету. Проведений аналіз вказує, перш за все, на низький рівень фінансової децентралізації, самостійності місцевих бюджетів. Взагалі, форма організації міжбюджетних відносин в країні, яка орієнтована на розв'язання поточних бюджетних проблем, не дозволяє створити зважену систему розподілу повноважень між органами влади різних рівнів і впровадити адекватні механізми формування місцевих бюджетів та вирівнювання їх фінансових можливостей. На сьогоднішній день, недостатня ефективність функціонування системи міжбюджетних відносин стає фактором гальмування соціально-економічного розвитку та провокує загострення суспільних протиріч, викликаних суттєвою диференціацією рівнів фінансового забезпечення між окремими адміністративно-територіальними одиницями. Тому, виникає необхідність у впровадженні цілісної концепції стратегічного розвитку системи міжбюджетних відносин, яка б базувалась на визначенні бюджетної пріоритетності у соціальній сфері, розвитку людського капіталу, конкурентоспроможності регіонів та загалом фінансової стабільності національної економіки.